

BUDAPEST, III. KERÜLET, ÁNGEL SANZ BRIZ ÚT 5–7. – SCHÖN GYŐZŐ UTCA – HAMVAS BÉLA SÉTÁNY HATÁROLTA TERÜLET (HRSZ. 19333/55, 19333/57)

Graphisoft Park South 2/II. ütem.

Lelőhely-azonosító: 33262, 72911

KULCSSZAVAK: őskor, neolitikum, késő bronzkor, szórvány, római kor, település, külváros, temető, út, híd, népvándorlaskor, avar, település, középkor, Árpád-kor, késő középkor, kora újkor, út, híd, éremlelet

BUDAPEST, DISTRICT III, 5–7 ÁNGEL SANZ BRIZ ROAD – SCHÖN GYŐZŐ STREET – HAMVAS BÉLA PROMENADE AREA (PLOT NOS. 19333/55, 19333/57)

Graphisoft Park South Phase 2/II

Site IDs: 33262, 72911

KEYWORDS: Prehistory, Neolithic, Late Bronze Age, stray finds, Roman Period, settlement, suburb, cemetery, road, bridge, Migration Period, Avar Period, settlement, Middle Ages, Árpadian Age, Late Middle Ages, Early Modern Age, road, bridge, coin hoard

2019. szeptember 12. és 2020. augusztus 11. között két munkaterületen (I–II. ütem) végeztünk teljes felületű feltárást. Az I. ütem területén a régészeti szakmunkákat 2019. szeptember 1. és december 19. között zajlottak, melynek eredményeiről már több alkalommal beszámoltunk (Hajdu–Tóth 2020; Hajdu et al. 2022; Tóth–Hajdu *In press*).

A II. ütem megelőző feltárása 2020. március 25. és június 29., valamint július 22. és augusztus 11. között folyt. Ezek során összesen 5027 m² területet kutattunk meg, valamint 306 stratigrafiai egység bontását és dokumentálását végeztük el.

A kutatás előzményeit a Lassányi Gábor vezetésével feltárt rézkori és késő bronzkori telepobjektumok, valamint kora bronzkori és római kori temetkezések jelentették (Lassányi 2011; Lassányi–Szeredi 2017, Lassányi–Szeredi 2020).

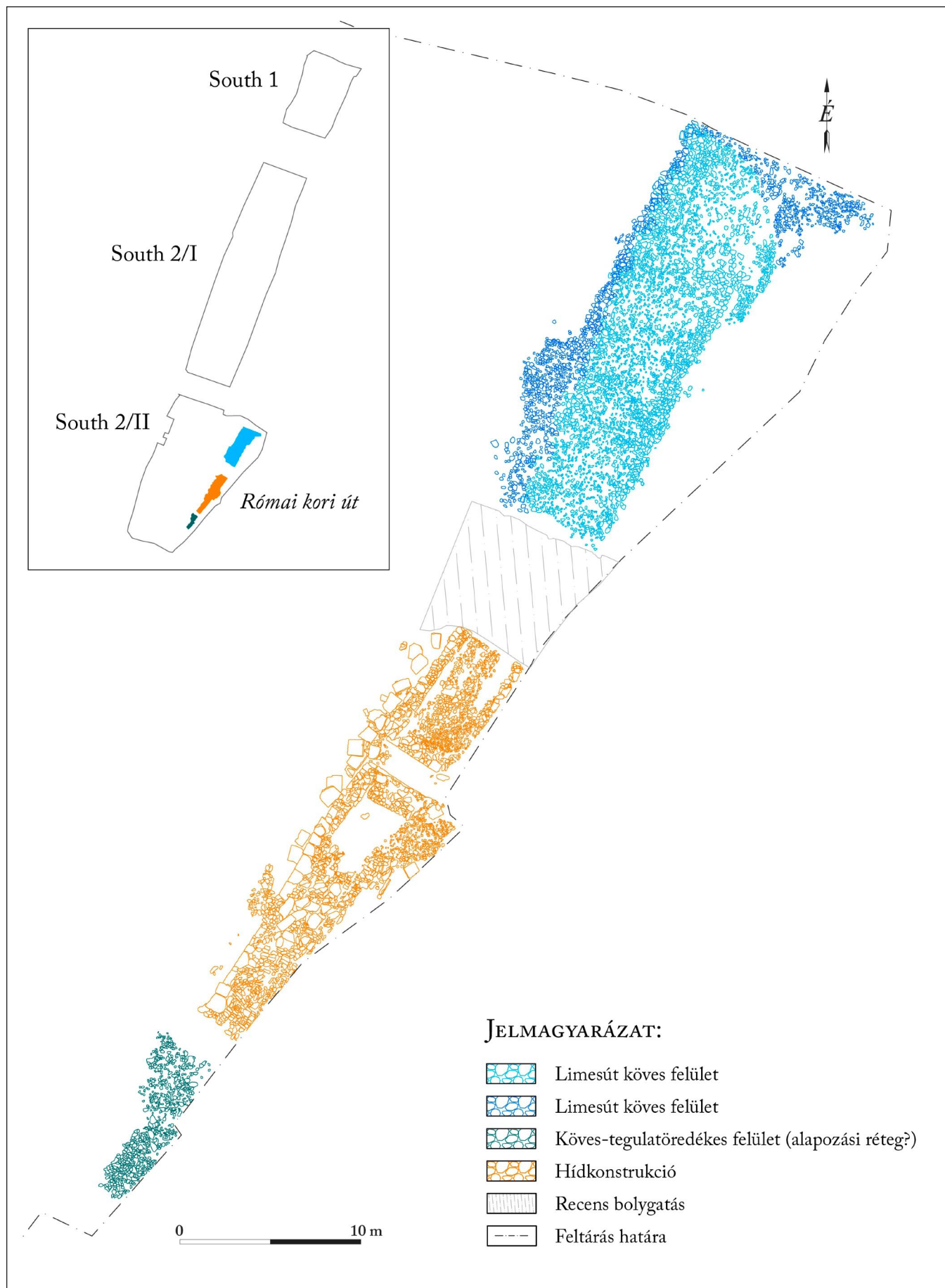
A terület a Duna Óbudai-szigettel szemközi, jobb parti sávjában, az 1914-ben épült gázgyári tisztviselőte-

Between 12 September 2019 and 11 August 2020, full-scale excavations were conducted in two distinct areas on the site (Phases I and II). Archaeological fieldwork in Phase I was completed between 1 September and 19 December 2019, and the results were presented in several publications (Hajdu–Tóth 2020; Hajdu et al. 2022; Tóth–Hajdu *in press*).

The preventive excavation in the area of Phase II was carried out in two courses between 25 March and 29 June and again from 22 July to 11 August 2020. During this time, 5,027 m² were investigated and 306 stratigraphic units were excavated.

Previous archaeological investigations in the area led by Gábor Lassányi yielded Copper Age and Late Bronze Age settlement features, as well as Early Bronze Age and Roman burials (Lassányi 2011; Lassányi–Szeredi 2017, 2020).

The site is situated on the right bank of the Danube, opposite Óbuda Island, southwest of the housing

1. kép: A feltárt limesút-szakasz felmérési rajza (Készítette: Juhász Gergő, Poptiuc Edina, Lowpoly 360 Kft.) és a Graphisoft Park bővítését megelőző 2019–2020. évi ásatási munkaterületek áttekintő rajza (Készítette: Fábián István, Kolozsvári Krisztián)

Fig. 1. Survey drawing of the excavated section of the limes road (prepared by Gergő Juhász and Edina Poptiuc , Lowpoly 360 Ltd.) and survey of the 2019–2020 excavation areas (prepared by István Fábián and Krisztián Kolozsvári), that preceded the expansion of Graphisoft Park

2. kép: A limesút északi szakaszának háromdimenziós képe
(Készítette: Gyurics Balázs, Juhász Gergő, Lowpoly 360 Kft.)

Fig. 2. Three-dimensional image of the northern section of the limes road
(Prepared by Balázs Gyurics and Gergő Juhász, Lowpoly 360 Ltd.)

3. kép: A leomlott, feltöltődött hídnyílás a hídfők alapozásával
és a töltést övező falakkal (Fotó: Tóth Farkas Márton)

Fig. 3. Collapsed and filled-in bridge opening with the foundation of bridge abutments
and retaining walls of the embankment (Photo by Farkas Márton Tóth)

lep mellett, annak délnyugati részén helyezkedik el. A le-
lőhely a mellékágot kísérő keskeny folyóhát és egy dél-
nyugati irányban húzódó, szélesebb kiemelkedés közti,
É-ÉNy – D-DK-i irányban húzódó, feltöltődött, óholocén
Duna-ág partján és annak területén fekszik. Ez az egy-
kori, vízjárta terület jelenlegi ismereteink szerint a Csil-
laghegyi-árok–Mocsárosdűlő–Óbudai-sziget vonalában
alkotott egybefüggő vízrendszert (Hajdu et al. In press).

estate built in 1914 for gasworks officials. It stretch-
es NNW–SSE along the filled-up bed of a former
Holocene branch of the Danube, running between
a narrow river ridge and a broader prominence in
the southwest. This ancient, flood-prone area once
formed part of a water system connecting the Csil-
laghegy ditch, Mocsárosdűlő, and Óbuda Island (Ha-
jdu et al. in press).

4. kép: Csapolt gerendaszerkezet és cölöpsor részlete a hídnylás északi oldalán (Fotó: Hajdu Barbara)

Fig. 4. Detail of the notched beam structure and post row on the northern side of the bridge opening
(Photo by Barbara Hajdu)

5. kép: A hídnylás déli oldalának kövekkel, cölöpökkel és gerendákkal alapozott konstrukciója

(Fotó: Tóth Farkas Márton)

Fig. 5. Foundation structure of the southern side of the bridge opening with stones, posts, and beams
(Photo by Farkas Márton Tóth)

A területen egy összetett rétegtani, geomorfológiai és régészeti topográfiai helyzettel találkoztunk, bár az őskor évezredeit itt csupán némi neolitikus és késő bronzkori szórvány kerámiatöredék képviselte. A gépi földkiemelés során 4–4,5 méter mélységben (99,20 mBf), a munkaterület északnyugati részén szürke, iszapos mederkitöltés jelentkezett. E rétegben nagy mennyiségű római kori, középkori és újkori szórvány fémlelet mellett egy római kori árok, és középkorra, vagy kora újkorra keltezhető állatvázak kerültek elő. A terület déli részén kiemelkedő, kemény, agyagos üledék alkotta térszínen

The site is characterised by a complex stratigraphic, geomorphological, and archaeological topographic setting. While prehistoric occupation is only represented by some scattered Neolithic and Late Bronze Age potsherds, mechanical soil removal in the northwestern zone revealed grey, silty sediment layers at a depth of 4–4.5 meters (99.20 a.B.S.I.*), which contained numerous metal stray finds from the Roman, medieval, and early modern periods, as well as a Roman ditch and medieval or early modern animal remains.

* above Baltic Sea level

és az ezt részben fedő vastag, humuszos rétegben két római kori sírt, árkokat és gödröket tártunk fel.

A terület keleti szélé mentén sárga üledékrétegek alkotta folyóhát került felszínre, amelyen azonos összetételű réteggel fedve a római kori limesút eddig ismeretlen szakasza bukkan elő. Hossza 64 méter, szélessége átlagosan 5–6 méter, de helyenként akár a 10 métert is eléri. Az útfelszín magassága 100,00–100,80 mBf közé tehető, déli irányba növekszik. A feltárt terület északi részén egy nagyobb méretű kövekkel szegélyezett, több-rétegű útfelület található. Az aquincumi polgárváros délkeleti előterében futó útszakasz kiemelt jelentőségére utal, hogy a felületét masszív, helyenként 0,7 méter vastagságban egymásra rétegezett, valamint kisebb, részben faragott, másodlagosan felhasznált kövekből és más építési elemekből (tegulák, imbrexek) alakították ki. Az útfelületen több, egymással párhuzamosan futó kocsikerék-nyom, valamint kisebb-nagyobb javítások, kátyúzások nyoma volt megfigyelhető, amelyek évszázadokon átívelő intenzív használatára utalnak. Ugyanerre mutat rá az a tény is, hogy az útfelületet borító kövek közül egy 3. századra keltezhető, erősen kopott római kisbronzon kívül kocsialkatrészek, lószerszámhoz kapcsolódó elemek, valamint középkori és kora újkori patkók is előkerültek.

A kövezett útfelületet átvágó recens csatornától délre egy 1,5 méter széles áteresztő nyílást átívelő híd-szerkezet látott napvilágot, északi szakaszát kisebb, déli szakaszát nagyobb kövekkel burkolták, két szegélyét nagyméretű, laposra és négyszögletesre faragott kőlapokkal fedték. Egykori boltozatának ívesen kifaragott kőelemeit pusztulása után a felette felépített, 18–19. századi, téglaboltozatos áteresztő szerkezetéhez használták fel. A hídfőállások feltárása során az ártéri üledék biztosította oxigénhiányos környezetnek köszönhetően épségben kerültek elő a kőfalak alapozásául szolgáló, faragott, csapolt, tölgyfagerenda-szerkezetek, valamint az alapozáshoz és a boltozatot támasztó falak (áteresztő) megerősítésére levert cölöpsorok.

A híd enyhe ívet adó, falakkal övezett szerkezetétől délre feltárt római kori épületelemek (faragott kövek, tetőcserép-töredékek, vakolatos faldarab) tartalmazó omladékréteg az út déli irányú folytatásának rosszabb megtartású alapozási rétegeként értelmezhető.

¹⁴C mintavétel két gerendaszerkezetből, valamint az egyik gerenda megtámasztására szolgáló cölöpsor egyik eleméből történt. A szénizotópos vizsgálat kalibrált eredményei alapján az áteresztől északra található hídfő alatti gerendaszerkezet a római korra (3–4. századra), míg az attól délre található cölöp a 15–17. századra, illetve a déli hídfőtől délre található gerenda a 15. századra keltezhető. Ezek alapján világossá vált, hogy a

Two Roman-age graves, some ditches, and pits were discovered in the southern part of the excavation area on an elevated, clayey terrace partly covered by a thick humus layer.

A previously unknown section of a limes road has been discovered at the eastern edge of the excavation area, on top of a river terrace accumulated of yellow sediment. The 64-meter-long road section was 5–6 meters wide on average, up to 10 meters at points. Its surface was found at 100.00 to 100.80 a.B.s.l., rising southward. Another road section, of a multilayer structure lined with large stones, was discovered in the northern part of the excavation area. The exceptionally robust, up to 0.7 meters thick construction comprised reused carved stones and other architectural elements (e.g., tegulae and imbrices), suggesting its significance as a key route leading from the southeastern outskirts of the Roman civilian town of Aquincum.

Wheel tracks, patchwork repairs, and pothole fillings observed on the road surface suggest long-term, intensive use, which finds such as a heavily worn Roman bronze coin dating from the 3rd century AD, carriage parts, horse track, and medieval and early modern horseshoes corroborate.

South of a modern sewer trench cutting across the paved road surface, a bridge structure was revealed with a 1.5 m wide opening. Its northern part was paved with smaller stones and the southern one with larger ones. Its edges were lined with flat, square carved stones. After the bridge had been abandoned, the arched carved stones of its vault were reused in an 18th–19th-century brick-covered culvert built atop its ruins.

The excavation of the bridge abutments revealed well-preserved oak beam foundations with mortise-and-tenon joints and rows of posts reinforcing the structure, preserved due to the anaerobic environment created by the alluvial sediment.

The layer containing building waste (carved stone blocks, roof tile fragments, and plastered wall parts) found south of the arched bridge structure may be the remains of a collapsed Roman building or possibly the poorly preserved continuation of the road's foundation.

Radiocarbon samples were taken from two beams and a post supporting one of them. The results dated the timber below the northern bridge abutment to the Roman Age (3rd–4th century AD), while the post and the southern beam to the 15th–17th and 15th centuries, respectively. These findings confirm that the bridge, constructed as part of the Roman limes road, was partially rebuilt or reinforced in late medieval to early modern times.

limesút részeként felépült, faalapozású, kőfalakkal övezett töltésen átvezető hidat a késő középkorban–kora újkorban részben megújították, megerősítették.

A limesút ismereteink szerint az 1–2. században eredetileg a mai Szentendrei út vonalában futott, majd a most feltárt nyomvonalára a 3. században helyezték át a katonai létesítményeket egy komplex határvédelmi, védműépítési program keretében. Ennek során az azokat összekötő utakat a Dunához közelebb eső területekre építették. A 3. század folyamán itt kialakult folyóhát olyan természetes gátat képezett, ami lehetővé tette az út áthelyezését, de szükségessé tette a víz átfolyásának biztosítását, vagyis a híd felépítését.

Az építmény Pannonia római uralmának végén, a barbár betörések elleni védelem szempontjából felértékelődött szerepét a területen talált nagyszámú fémlelet, például a római katonai viselethez kapcsolható, aranyozott hagymafejes fibula mutatja. A római kori határvédelem után, a középkorban és a kora újkorban az útvonal és a híd jelentősége a Buda és Visegrád közti összeköttetés miatt megmaradt. A rendkívül hosszú, folyamatos használatot az út mellett és közelében talált II. Géza (1130–1162), I. Lajos (1342–1382) érmék, és I. Ferdinánd (1526–1564) vereteiből álló kis éremlelet, továbbá számos vaspatkó és ólomgolyó mutatja. A terület római kort követő folyamatos használatának bizonyítéka az a dél–észak irányú sekély árok is, amelyből avar korra keltezhető kerámiatöredékek láttak napvilágot.

A feltárt konstrukció magyarországi és nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő jelentősége miatt a limesúthoz és a hídhoz tartozó épített örökségi elemek vizsgálatára és elfedésre kerültek.

RÉSZTVEVŐK: Tóth Farkas Márton ásatásvezető régész, Hajdu Barbara régész, Lassányi Gábor (Várkapitányság Nonprofit Zrt.) konzulens, Zsidi Paula konzulens, Kelemen Zsófia régésztechnikus, Virágh Levente régésztechnikus, Fábián István geodéta, Kovács Tibor geodéta, Imre-Horváth Sándor geodéta, Lajtos Tamás rajzoló, Juhász Gergő (Lowpoly 360 Kft.) geodéta, drónfelvételek: Rupnik László (ELTE-BTK RI), Ritz Henrik (Lowpoly 360 Kft.); fémkereső műszeres leletfelderítés: Sándor Lajos (Sandax Kft.); lézerszkennelés: Kibédy Zoltán (CÉH Tervező, Beruházó és Fejlesztő Zrt.), radiokarbon és OSL keltezés: Sipos György (SZTE, OSL Hungary Kft.), dendrokronológia, xylográfia: Grynaeus András (Cincér Bt.), geomorfológiai, geológiai konzultáció, talajfizikai mintavétel: Viczián István (CsFK Földrajztudományi Intézet)

Tóth Farkas Márton – Hajdu Barbara

It is believed that originally (in the 1st–2nd centuries AD), the line of the limes road aligned with today's Szentendrei Road, and its path was likely moved to the one documented here in the 3rd century AD as part of a major Roman frontier defence and infrastructure program. The river terrace, accumulated in this period, provided a natural embankment, which necessitated the construction of a bridge to ensure water flow.

The importance of the structure—particularly in defence—during the waning days of Roman rule is underscored by finds such as a gilded Zwiebelknopffibel, associated with military attire. The road and its bridge remained significant throughout the Middle Ages and the Early Modern Period, serving as part of the route between Buda and Visegrád.

Their long-term use is supported by coins issued by Géza II (1130–1162), Louis I (1342–1382), and Ferdinand I (1526–1564), as well as iron horseshoes and lead musket balls found nearby. A shallow, north–south oriented ditch containing Avar Period ceramic fragments also confirms post-Roman presence in the area.

Due to the outstanding archaeological value of the limes road and the associated bridge, these elements of our built heritage were documented and subsequently reburied and covered for protection.

CONTRIBUTORS: Farkas Márton Tóth (lead archaeologist), Barbara Hajdu (archaeologist), Gábor Lassányi (Várkapitányság Nonprofit cPlc., consultant), Paula Zsidi (consultant), Zsófia Kelemen (archaeological field technician), Levente Virágh (archaeological field technician), István Fábián (surveyor), Tibor Kovács (surveyor), Sándor Imre-Horváth (surveyor), Tamás Lajtos (archaeological illustrator), Gergő Juhász (Lowpoly 360 Ltd, surveyor), aerial photography: László Rupnik (ELTE FH IA), Henrik Ritz (Lowpoly 360 Ltd.); laser scanning: Zoltán Kibédy (CÉH Tervező, Beruházó és Fejlesztő cPlc), radiocarbon and OSL dating: György Sipos (University of Szeged, OSL Hungary Ltd), dendrochronology and xylography: András Grynaeus (Cincér Lp.), geomorphological and geological consultation, soil sampling: István Viczián (Research Centre for Astronomy and Earth Sciences, Geographical Institute), Lajos Sándor (metal detector survey, Sandax Ltd.)

Farkas Márton Tóth – Barbara Hajdu

Irodalom

- Hajdu–Tóth 2020 • Hajdu, Barbara – Tóth, Farkas Márton: Híd a múlt felett: őskori településnyomok, római kori temető és korszakokat összekötő építmény az óbudai Duna-partról. Beszámoló a Graphisoft Park bővítéséhez kapcsolódó régészeti feltárások friss eredményeiről (A bridge over the past: prehistoric settlement traces, a Roman cemetery, and a structure connecting the periods by the Danube in Óbuda. New results of the archaeological excavation connected with the Graphisoft Park extension project). *Magyar Régészet/Hungarian Archaeology*. Tél/Winter 2020, 13–21. http://files.archaeologia.hu/2020T/Upload/Hajdu_H20T.pdf
- Hajdu et al. 2022 • Hajdu, Barbara–Tóth, Farkas Márton–Imre-Horváth, Sándor: Methodological questions and issues related to the dating and interpretation of some structures unearthed at Graphisoft Park South. In: *Aquincum Æternum: Studia in honorem Paula Zsidi*. Szerk.: Budai Balogh, Tibor – Láng, Orsolya – Vámos, Péter. (Aquincum Nostrum II. 9.) Budapest, 2022. 165–178.
- Hajdu, Barbara et al. In press. • Hajdu, Barbara – Juhász, Lajos – Libor, Csilla – Viczián, István: A Graphisoft Park területén 2019–2020 között folytatott feltárások újabb kutatási eredményei. (III. ker. Angel Sanz Briz út 5–7.–Schön Győző utca, hrsz.: 19333/55, 19333/57, 19333/59). *Aquincumi Füzetek* 27 In press
- Lassányi 2011 • Lassányi, Gábor: Kora bronzkori és római kori temető-részlet feltárása a volt Óbudai Gázgyár déli részén (Excavation of parts of Early Bronze Age and Roman cemeteries in the southern part of the former Óbuda Gas Factory). *Aquincumi Füzetek* 17 (2011) 36–51.
- Lassányi–Szeredi 2017 • Lassányi, Gábor–Szeredi, Anna: Ásatások a Graphisoft Park Déli részén (Excavations in the Southern Part of the Graphisoft Park). *Aquincumi Füzetek* 23 (2017) 81–88.
- Lassányi–Szeredi 2020 • Lassányi, Gábor–Szeredi, Anna: Feltárások a volt Óbudai Gázgyár északi részén (Excavations in the Northern Part of the Gas Factory in Óbuda). *Aquincumi Füzetek* 24 (2020) 112–120.
- Tóth–Hajdu In press. • Tóth, Farkas Márton – Hajdu, Barbara: Budapest III. ker. Angel Sanz Briz út 5–7.–Schön Győző utca–Hamvas Béla sétány (Hrsz.: 19333/55, 19333/57). *Aquincumi Füzetek* 26 In press.

References

- Hajdu–Tóth 2020 • Hajdu, Barbara – Tóth, Farkas Márton: A bridge over the past: prehistoric settlement traces, a Roman cemetery, and a structure connecting the periods by the Danube in Óbuda. New results of the archaeological excavation connected with the Graphisoft Park extension project. *Magyar Régészet/Hungarian Archaeology*. Tél/Winter 2020, 13–21. http://files.archaeologia.hu/2020T/Upload/Hajdu_H20T.pdf
- Hajdu et al. 2022 • Hajdu, Barbara–Tóth, Farkas Márton–Imre-Horváth, Sándor: Methodological questions and issues related to the dating and interpretation of some structures unearthed at Graphisoft Park South. In: *Aquincum Æternum: Studia in honorem Paula Zsidi*. Szerk.: Budai Balogh, Tibor – Láng, Orsolya – Vámos, Péter. (Aquincum Nostrum II. 9.) Budapest, 2022. 165–178.
- Hajdu, Barbara et al. In press. • Hajdu, Barbara – Juhász, Lajos – Libor, Csilla – Viczián, István: A Graphisoft Park területén 2019–2020 között folytatott feltárások újabb kutatási eredményei. (III. ker. Angel Sanz Briz út 5–7.–Schön Győző utca, hrsz.: 19333/55, 19333/57, 19333/59). [New research findings from the excavations conducted in the area of Graphisoft Park between 2019 and 2020 (District III, Angel Sanz Briz Road 5–7 – Schön Győző Street, lot numbers: 19333/55, 19333/57, 19333/59).] *Aquincumi Füzetek* 27 In press
- Lassányi 2011 • Lassányi, Gábor: Excavation of parts of Early Bronze Age and Roman cemeteries in the southern part of the former Óbuda Gas Factory. *Aquincumi Füzetek* 17 (2011) 36–51.
- Lassányi–Szeredi 2017 • Lassányi, Gábor–Szeredi, Anna: Excavations in the Southern Part of the Graphisoft Park. *Aquincumi Füzetek* 23 (2017) 81–88.
- Lassányi–Szeredi 2020 • Lassányi, Gábor–Szeredi, Anna: Excavations in the Northern Part of the Gas Factory in Óbuda. *Aquincumi Füzetek* 24 (2020) 112–120.
- Tóth–Hajdu In press. • Tóth, Farkas Márton – Hajdu, Barbara: Budapest III. ker. Angel Sanz Briz út 5–7.–Schön Győző utca–Hamvas Béla sétány (Hrsz.: 19333/55, 19333/57). [Budapest, District III, Angel Sanz Briz Road 5–7 – Schön Győző Street – Hamvas Béla Promenade (lot numbers: 19333/55, 19333/57).] *Aquincumi Füzetek* 26 In press.